

Raadsinformatiebrief

Van	Burgemeester en wethouders	Datum	14-05-2025
Aan	Gemeenteraad	Portefeuille- houder(s)	Wethouder van Lammeren
Opsteller	Eefke Meijer	Zaaknummer	2016630

Titel

Zwerfafval en Afvalpreventie Uitvoeringsprogramma 2025-2026.

Kennisnemen van

De aanpak op het gebied van zwerfafval en afvalpreventie de komende jaren.

Aanleiding

Rommel op straat, daar willen Amersfoorters vanaf. Het staat op de tweede plek in hun top drie van belangrijkste problemen in de buurt. Afval op straat vermindert hun woonplezier. Bovendien is het schadelijk voor mensen en dieren. Plastic zwerfafval valt uiteen in microplastics en komen terecht in ons eten, drinken en in ons lichaam. De plastic soup begint niet in zee, maar in onze grachten en rivieren. Minder afval bereiken we ook door minder wegwerpverpakkingen te kopen en bewust te kiezen voor herbruikbare producten, tweedehands of reparatie. Amersfoorters doen dit al of zouden dit willen doen. Wij kunnen helpen door deze keuzes makkelijker te maken.

In raadsinformatiebrief [Uitvoeringsprogramma Zwerfafval 2023-2024](#) beloofden wij u te informeren over de voortgang en het vervolg over de aanpak van zwerfafval. Wij hebben de aanpak geëvalueerd en de uitkomsten hiervan staan in de Zwerfafval voortgangs- en monitoringsrapportage 2025. Op basis van de uitkomsten zetten we de aanpak de komende twee jaren voort en scherpen we de doelstellingen aan. Met deze raadsinformatiebrief brengen wij u op de hoogte van het Zwerfafval en Afvalpreventie Uitvoeringsprogramma 2025-2026.

Kernboodschap

De stad waar we trots op zijn willen we schoon krijgen en houden. Daarom zetten we volop in op het opruimen én voorkomen van zwerfafval. De resultaten van de aanpak zijn goed. Door handhaving op het Food Court ligt er nu tot 39% minder zwerfafval, we zien een stijging in het aantal inwoners dat weleens zwerfafval opruimt, en meer dan 3000 leerlingen hebben deelgenomen aan zwerfafval lessen. Deze aanpak willen we voortzetten en verbeteren. In de komende twee jaar blijven we inzetten op een uitgebreide aanpak in focusgebieden, op specifieke soorten zwerfafval zoals peuken en verpakkingen, op stadsbrede projecten en communicatie. We breiden onze inzet op het voorkomen van afval via afvalpreventie uit. Hiermee komen we op de volgende drie doelstellingen:

Doelstelling 1: De hoeveelheid zwerfafval in geselecteerde focusgebieden is met 30 - 50% verminderd.

Doelstelling 2: Amersfoort draagt de norm uit dat afval niet op straat hoort. Alle partijen in de stad zijn hierbij betrokken en doen mee: inwoners, bezoekers, ondernemers, organisaties en scholen.

Doelstelling 3: Bijdragen aan het voorkomen van afval via afvalpreventie.

Consequenties

De aanpak draagt bij aan de vermindering van het aantal stuks zwerfafval in focusgebieden

Zwerfafval heeft veel verschillende oorzaken (zie ook de monitorings- en voortgangsrapportage 2025). We zien dat zwerfafval vaak voorkomt in gebieden waar veel mensen komen om te eten, drinken of winkelen. Er is veel voor nodig om zwerfafval tegen te gaan en de juiste maatregelen te vinden. Daarom zetten we vooral in op een uitgebreide aanpak in specifieke focusgebieden.

Vanaf september t/m december 2024 is er intensieve handhaving ingezet op en rondom het Food Court. Een handhavingsteam heeft aan fastfood ondernemers op het terrein waarschuwingen uitgedeeld en hen aangesproken op de 25meter regel (ondernemers zijn verplicht rondom hun pand binnen een straal van 25m zwerfafval op te ruimen). Sindsdien ruimen de restaurants veel beter op. Na de handhavingsperiode lag er 37% minder fijn zwerfafval op straat, 24% minder zwerfafval in de beplanting, en 39% minder zwerfafval tegen de oever van de vijver.

In focusgebied stationsplein Amersfoort Centraal is er ingezet op het tegengaan van sigarettenpeuken afval, samen met de GGD. Tijdens de nameting lag er 26% minder peukenafval. Dit komt door de inzet van actiedagen, betere bebording rookvrije zone, aanspreken rokers, inzet van handhavingsstudenten en een peukenstofzuiger voor de wijkaannemer.

In de focusgebieden winkelgebied Liendert en Neptunusplein zijn we bezig met de uitvoering van maatregelen en volgt de nameting in 2025. In de focusgebieden Schothorst en Emiclaer zijn we net gestart met de aanpak.

Het uitvoeringsprogramma leidt tot minder schade aan de natuur en de gezondheid van mens en dier

Projecten binnen het uitvoeringsprogramma zijn erop gericht om zwerfafval op te ruimen en te voorkomen. Hierdoor ligt er minder zwerfafval in onze leefomgeving en komen er minder microplastics terecht in water. De aanpak draagt hierdoor bij aan het verminderen van schade aan de natuur en de gezondheid van mensen en dieren die veroorzaakt wordt door (vooral plastic) zwerfafval. Om beter inzicht te hebben in de soorten en oorzaken van zwerfafval op de oevers van rivieren en beken in Amersfoort, zijn we een onderzoek gestart samen met Schone Rivieren. In 2026 volgen de uitkomsten en adviezen voor een gerichte aanpak.

Het uitvoeringsprogramma draagt bij aan de betrokkenheid van alle partijen in de stad bij het schoonhouden van de leefomgeving

Via de projecten en communicatie vanuit het uitvoeringsprogramma draagt de gemeente uit dat afval niet op straat hoort. De gemeente is verantwoordelijk voor het schoonhouden van de openbare ruimte. Maar dat kunnen wij niet alleen. Daarom ondersteunen we inwoners en verenigingen bij het opruimen van zwerfafval, betrekken we ondernemers in de zwerfafval aanpak, en bieden we gratis zwerfafval educatieprojecten aan scholen. Hiermee worden zij bewust dat afval niet thuishoort in de openbare ruimte. Het stimuleert hun betrokkenheid bij het schoonhouden van onze leefomgeving. Het aantal inwoners dat weleens zwerfafval raapt, steeg van 33% in 2019, naar 35% in 2021, en naar 37% in 2023.

Het uitvoeringsprogramma draagt bij aan het beheersen van de gemeentelijke kosten van het opruimen van zwerfafval in Amersfoort

De gemeentelijke kosten voor het opruimen van zwerfafval in Amersfoort bedragen jaarlijks €550.000 (inclusief verbranden van het afval, exclusief vegen, exclusief legen van afvalbakken). De gemeente houdt de openbare ruimte schoon op een vastgesteld beeldniveau: in de binnenstad op A niveau en de rest van Amersfoort op B niveau. Een schoner beeldniveau kost meer geld.

Door de inzet van het uitvoeringsprogramma ligt er minder zwerfafval op straat. Inmiddels zijn er ruim 2.200 inwoners die vrijwillig en regelmatig zwerfafval in Amersfoort rapen. Ook worden er tientallen grote opruimacties gefinancierd en georganiseerd vanuit het uitvoeringsprogramma, waaronder World Cleanup Day en de Scholencompetitie, en de Schoonste Straatverkiezing. We lenen gratis opruimmaterialen uit aan scholen, verenigingen en bedrijven die door het jaar heen een zwerfafval opruimacties organiseren. Op water ruimen we extra op door de inzet van een SUP (stand-up-paddling) school, die zwerfafval verwijdert uit water. We financieren peukenstofzuigers voor wijkaannemers die zwerfafval opruimen voor de gemeente.

Daarnaast zetten we op veel verschillende manieren in op het voorkomen van zwerfafval: wat niet op straat komt, hoeft ook niet opgeruimd te worden. Dit doen we via de uitgebreide aanpak in focusgebieden. Eerst monitoren we wat er ligt en wie het veroorzaakt. Daarna volgen gerichte acties die de bron aanpakken. Bijvoorbeeld door handhaving (bij winkeliers), goed geplaatste afvalbakken, aanspreken wijkaannemers, de inzet van Peukenbrigades, en gedragsbeïnvloedende communicatiemiddelen. Het zwerfafval educatieprogramma dat wij financieren voor basis- en voorgezet onderwijs draagt ook bij aan het voorkomen van zwerfafval. Vanaf jonge leeftijd leren kinderen over de impact van zwerfafval op onze leefomgeving.

Het uitvoeringsprogramma draagt niet bij aan een drastische afname van zwerfafval Amersfoort breed

Hiervoor zijn andere impactvolle maatregelen nodig, die niet op gedrag zitten, maar op de aanbod kant: de verkopers en producenten van verpakkingen. Bijvoorbeeld met een landelijk of Europees verbod op wegwerp sigarettenfilters, verbod op vuurwerk, verbod op vochtige doekjes met plastic, uitbreiding van het landelijke statiegeldsysteem naar alle drankverpakkingen (b.v. knijpverpakkingen, sapflesjes), verplichtende wetgeving met hogere percentages voor herbruikbare verpakkingen in supermarkten, horecasector (b.v. wijnflessen, alle biërflessen met statiegeld, geen wegwerp to-go verpakkingen) en in de logistiek (herbruikbare verzenddozen), geen onnodige verpakkingen, meer hervulbare verpakkingen of zero waste (geen verpakkingen), uitbreiding van de producentenverantwoordelijkheid. Dit is waar wij voor lobbyen op landelijk niveau. Ook onderzoeken we de mogelijkheden voor lokale wetgeving op dit gebied.

Het aantal meldingen over zwerfafval wordt beïnvloed door verschillende zaken

Het aantal meldingen over zwerfafval in 2023 was 1116 en lag in 2024 op 1060. Van andere jaren zijn de aantallen zwerfafval meldingen niet bekend. Het verminderen van het aantal meldingen is geen doelstelling binnen het uitvoeringsprogramma. De meldingen gaan over heel Amersfoort. De bereidheid om te melden kan verschillen per wijk. Meer aandacht voor zwerfafval bij inwoners kan ook leiden tot meer meldingen.

De meldingen zijn een belangrijke bron van informatie. Zo'n 20% van de meldingen gaat over kapot glas op straat en bij bankjes. Vanuit het uitvoeringsprogramma zetten wij niet in op het tegengaan van glas in de openbare ruimte. Het glas wordt opgeruimd door de wijkaannemers. Ook gaan meldingen over plekken die overgeslagen worden door de veegdienst. Bij de meldingen staat soms vermeld om welk soort afval het gaat. Zaken die genoemd worden zijn verpakkingen, sigarettenpeuken, vuurwerk en drijfvuil. De meeste meldingen worden gedaan in de Stads kern, Soesterkwartier, Kruiskamp, Nieuwland en Liendert. In een deel van deze wijken zijn wij actief met de zwerfafvalaanpak voor focusgebieden, zoals de binnenstad (Arnhemse-Utrechtsestraat), Neptunusplein en winkelgebied Liendert (Wiekslag, Vogelplein).

Er worden ook meldingen gedaan van volle afvalbakken. Afvalbakken lopen vol op piekmomenten (vaak in het weekend) met to-go verpakkingen. De to-go sector is de afgelopen jaren fors gegroeid. Vanaf 2025 zetten we meer in op het aanspreken van wijkaannemers op het legen van afvalbakken in de weekenden in winkelgebieden. In focusgebieden spreken we winkeliers aan op het hebben van een eigen afvalbak, onder andere via handhaving. We werken aan een afvalbakken optimalisatie, met logisch geplaatste afvalbakken en duidelijke plaatsingscriteria per gebied. Ook stimuleren we de to-go sector om over te stappen op herbruikbare bekertjes en bakjes.

Door de inzet op afvalpreventie, dragen we bij aan het verminderen van het grondstoffenverbruik

Zwerfafval dat geraapt is, wordt verbrand als restafval. Zwerfafval dat achterblijft in de natuur, betekent een verlies van grondstoffen. Door in te zetten op afvalpreventie voorkomen we afval en gebruiken we minder nieuwe grondstoffen. Dit hebben we gedaan via de inzet van de campagne verpakkingsvrij winkelen (eigen bakjes, eigen tas), de organisatie van Week zonder Afval (activiteiten rondom zero waste leven), de Makkelijk minder afval campagne, en het plaatsen van statiegeldbeugels op afvalbakken (minder flesjes en blikjes die verbrand worden). In de komende twee jaar breiden we de inzet op afvalpreventie uit, ook naar andere grondstoffenstromen zoals luiers, apparaten en kleding.

De kosten van het uitvoeringsprogramma worden gecompenseerd door een vergoeding vanuit producenten van verpakkingen

De gemeente krijgt vanuit de Single-Use-Plastics richtlijn een bijdrage uitgekeerd via de UPV Zwerfafval (uitgebreide producenten verantwoordelijkheid). Producenten die verpakkingen op de Nederlandse markt brengen betalen een vergoeding aan Verpact. Verpact keert deze vergoeding uit aan gemeenten. Via deze vergoeding betalen producenten mee aan het opruimen en voorkomen van hun eigen zwerfafval producten. Met de bijdrage vanuit de UPV Zwerfafval wordt het Zwerfafval en Afvalpreventie Uitvoeringsprogramma gefinancierd.

Duurzaamheid

Het college heeft een aantal doelen in het coalitieakkoord geformuleerd waar het Zwerfafval en Afvalpreventie Uitvoeringsprogramma aan bijdraagt. Het college wil de verrommeling in de openbare ruimte tegengaan. Het uitvoeringsprogramma draagt hieraan bij via de projecten die gericht zijn op het opruimen en voorkomen van zwerfafval. Ook wordt er ingezet op het tegengaan van fijn zwerfafval en sigarettenfilters. Dit zorgt voor minder microplastics in de natuur en stadsbodem en minder vervuild water. Dit komt ten goede aan de leefomgeving en gezondheid van mensen en dieren in Amersfoort. Via educatie worden leerlingen al op jonge leeftijd betrokken om zwerfafval tegen te gaan. Vanuit het uitvoeringsprogramma stimuleren we inwoners om afval te voorkomen. Dit doen we met campagnes en activiteiten rondom afvalpreventie. Dit draagt bij aan de transitie naar een groene en circulaire economie. Alle projecten binnen de zwerfafvalaanpak dragen bij aan de wens van het college om een schone, bruikbare en gezonde openbare ruimte te creëren, en om in 2040 een Afvalloze Stad te zijn.

Financiën

Gemeente Amersfoort krijgt een bijdrage vanuit de UPV Zwerfafval (uitgebreide producenten verantwoordelijkheid), onderdeel van de Single-Use-Plastics (SUP) richtlijn. Producenten die verpakkingen op de Nederlandse markt brengen betalen een vergoeding aan Verpact. Via deze vergoeding betalen producenten mee aan het opruimen en voorkomen van hun eigen zwerfafval producten. Met de bijdrage vanuit de UPV Zwerfafval wordt het Zwerfafval en Afvalpreventie Uitvoeringsprogramma 2025-2026 gefinancierd.

De hoogte van de jaarlijkse bijdrage wordt landelijk bepaald op basis van de samenstelling van het zwerfafval en de hoeveelheid op de markt gebrachte producten. Daarom varieert de bijdrage elk jaar. Er zitten geen voorwaarden aan de vergoeding verbonden. In 2025 hebben we €582.000 ter beschikking. In 2026 hebben we €437.000 ter beschikking. De gelden zijn opgenomen binnen deelprogramma 3.5 Stedelijk Beheer, milieu en dierenwelzijn.

Risicoparagraaf

Indien de UPV Zwerfafval bijdrage lager uitvalt, dan kunnen we minder projecten doen.

De hoogte van de UPV Zwerfafval bijdrage is nog niet definitief. Het is echter wel definitief dat we een bedrag ontvangen. In juni 2024 is een proefberekening gemaakt. Hierbij kwam de hoogte van het bedrag per inwoner voor Amersfoort op €2,90 per inwoner. Hierna heeft het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat een internetconsultatie gestart. Dit proces loopt nog, net zoals het opzetten van de uitbetalingsstructuur. De hoogte van de bijdrage kan nog wat lager uitvallen dan de proefberekening. Voor de begroting van het Zwerfafval en Afvalpreventie Uitvoeringsprogramma 2025-2026 gaan we uit van een bijdrage van €2,70 per inwoner. Indien de bijdrage nog lager uitvalt, dan kunnen we minder projecten doen. We passen de uitvoering hier dan op aan. Indien de bijdrage hoger uitvalt, dan kunnen we extra projecten toevoegen of lopende projecten uitbreiden. We verwachten dat er na de zomer meer bekend is over de definitieve hoogte.

De hoogte van de vergoeding kan per jaar fluctueren, omdat de bijdrage deels gegeven wordt op basis van het aandeel SUP producten in het zwerfafval. Dit aandeel kan kleiner worden naarmate maatregelen rondom SUP producten effectief zijn en voor minder zwerfafval zorgen. De vergoeding kan ook stijgen indien de SUP richtlijn wordt uitgebreid met andere producten.

Communicatieboodschap

Amersfoort werkt aan een schonere stad met minder zwerfafval en afval. Dit komt ten goede aan de leefomgeving en de gezondheid van inwoners en dieren in Amersfoort. We

zetten in op opruimen, hergebruik en reparatie. In het ‘Zwerfafval en Afvalpreventie Uitvoeringsprogramma 2025-2026’ staan de plannen die het college de komende jaren uitvoert. De gemeenteraad wordt hierover geïnformeerd. Inwoners, organisaties en ondernemers helpen mee bij de aanpak. De kosten worden betaald door producenten van verpakkingen.

Participatie

Bij het ontstaan en tegengaan van zwerfafval zijn veel partijen betrokken: gemeente, landelijke en Europese overheid, fabrikanten, bedrijven, winkels, horeca, inwoners, wijkkaanemers, wijkinitiatieven en scholen. De aanpak richt zich dan ook op het samenwerken en activeren van al deze partijen. Iedereen heeft verantwoordelijkheid en speelt een rol bij de aanpak van zwerfafval. Per project werken we samen met diverse partijen. Eventuele adviezen vanuit de Burgerraad nemen we mee zodra deze bekend zijn.

Vervolgstappen

Binnen het Zwerfafval en Afvalpreventie Uitvoeringsprogramma 2025-2026 werken we in Amersfoort met een gestructureerde aanpak op zwerfafval en het voorkomen van afval. We hebben een uitgebreide aanpak in focusgebieden, inzet op specifieke soorten zwerfafval, stadsbrede projecten en communicatie, en afvalpreventie. We zetten hierbij verschillende strategieën en tools in, waaronder zwerfafval opruimen en voorkomen, afvalpreventie en lobby en samenwerking. Deze zijn te zien in de onderstaande afbeelding:

In 2025 en 2026 zetten we een uitgebreide zwerfafval aanpak voort in de volgende focusgebieden. Hier willen wij een verbetering behalen van 30 - 50% minder zwerfafval.

- **Winkelgebied Liendert en Neptunusplein:** we zijn bezig met de uitvoering van de maatregelen, waaronder straatsignering, groene en logisch geplaatste afvalbakken, ondernemersconvenant, participatie aanpak en opruimacties. Hierna volgt een nameting.
- **Binnenstad:** we zetten handhaving in om zwerfafval en overlast van bedrijfsafvaldumpingen en containers tegen te gaan .
- **Food Court:** begin 2025 blijven we handhaving inzetten met een lagere bezoekfrequente. Hierna doen we een nieuwe nameting om te bekijken of de fastfood restaurants goed blijven opruimen.
- **Winkelgebied Schothorst en Emiclaer:** we maken een plan van aanpak met maatregelen op basis van de voormeting. Hierna volgt de uitvoering van maatregelen.

Op de onderstaande soorten zwerfafval doen we een specifieke inzet. Deze soorten zijn het meest schadelijk voor mens, dier en milieu, en komen het meeste voor in Amersfoort:

- **Verpakkingen:** to-go verpakkingen die op straat worden genuttigd worden zwerfafval of komen terecht in de openbare afvalbakken. We doen een afvalbakken optimalisatie, met plaatsingscriteria en efficiënt geplaatste afvalbakken. Daarnaast zetten we in op afvalpreventie: de overstap naar herbruikbare bekertjes en verpakkingen.
- **Microplastics en zwerfafval in water:** we doen een uitgebreid onderzoek met Schone Rivieren. We weten dan welk zwerfafval er op de oevers in Amersfoort ligt en waar het vandaan komt. Hierna volgen gerichte maatregelen. We doen opruimacties langs en op water om drijfvuil en zwerfafval te verwijderen, voordat ze uiteenvallen in microplastics. We bieden scholen gratis lesmateriaal rondom microplastics. Via afvalpreventie projecten stimuleren we inwoners over te stappen op zero-waste producten.
- **Sigaretten:** we zetten een aanpak op om bij verschillende doelgroepen (kantoren, stationsgebied, winkelgebieden) sigarettenpeuken afval tegen te gaan. Dit doen we via actieteams en communicatie. We zetten de Peukenbrigade in. Zij ruimen zichtbaar peuken op en spreken inwoners en winkeliers aan.

We zetten in op onderstaande stadsbrede projecten en communicatie om zwerfafval tegen te gaan:

- **Campagne Stop Afval:** Langdurige campagne waarin we een sterke norm uitdragen om afval te stoppen, door middel van communicatie en acties in de stad.
- **Winkelgebieden scan:** in twaalf winkelgebieden monitoren we zwerfafval, nemen we enquêtes af onder inwoners over zwerfafval, en spreken we ondernemers over zwerfafval en de 25meter regel.
- **Educatiepakketten:** gratis educatieprogramma zwerfafval, afvalpreventie en microplastics voor basis- en voortgezet onderwijs.
- **Participatie, opruimen, communicatie:** via www.amersfoortschoon.nl geven we gratis opruimmateriaal aan inwoners. We lenen opruimmateriaal uit voor grote opruimacties. We organiseren World Cleanup Day voor inwoners en scholen, de Schoonste Straatverkiezing samen met ABC Amersfoort.
- **Monitoring en analyse:** Verzamelen, verbeteren, analyseren van alle monitoringsbronnen in een jaarlijkse monitoringsrapportage. Op basis hiervan bepalen we de focusgebieden en projecten waar we op inzetten.

We breiden onze aanpak op afvalpreventie uit. Deze staan uitgewerkt in het bijgevoegde Afvalpreventie Uitvoeringsprogramma 2025-2026.

- **Traject Luiers:** Luiers vormen 7% van ons restafval. Kinderen worden steeds later zindelijk. Dit levert veel onnodig luierafval op. We werken samen met een aanbieder van zindelijkheidsstraining voor inwoners.
- **Traject Repareren:** campagne Heel Amersfoort Repareert om repareren makkelijker en normaler te maken. We promoten repaircafés en de online kaart met reparatiepunten. We doen een E-waste race op 10 basisscholen.
- **Traject Afvalvrijdagen:** we doen een campagne met een maandelijks communicatiebericht (storytelling) of een actie op locatie zoals verpakkingsvrij winkelen en een anti-BlackFriday actie.
- **Traject Zero Waste:** We organiseren een Zero Waste Festival: een dag met inspiratie en workshops voor circulair leven en kopen. Ook organiseren we een Zero Waste Winkeltour: een begeleide tour voor inwoners langs circulaire winkels.
- **Traject Herbruikbare verpakkingen:** we helpen to-go horeca bij de overstap naar herbruikbare bekertjes door samen te werken met WeCup.

Tweejaarlijks maken we een evaluatie van de voortgang van het uitvoeringsprogramma en meten we de doelstellingen. Op basis hiervan wordt de aanpak op zwerfafval en afvalpreventie aangescherpt en uitgebreid. De resultaten worden via een RIB met uw Raad gedeeld.

Met vriendelijke groet,

Burgemeester en wethouders van Amersfoort,

de secretaris,

de burgemeester,